

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 26 (1991)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 26 (1991)

Με αφορμή δύο διαλέξεις

Γεώργιος Μουστάκης

Copyright © 2022, Γεώργιος Μουστάκης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μουστάκης Γ. (1991). Με αφορμή δύο διαλέξεις. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (26), 63-69. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/prevchr/article/view/31352>

Με αφορμή δύο διαλέξεις

του Γεωργίου Μουστάκη

Στις 23 Ιουνίου έγινε στη Θεοφάνειο σχολή μια ενδιαφέρουσα εκδήλωση για την αρχαία Νικόπολη, από τη 12η Εφορία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και την 8η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων, με εγκαίνια έκθεσης φωτογραφίας των μνημείων της Νικόπολης στο ισόγειο και συνέχεια με προβολή σλάιντς και ομιλίες του κ. Κ. Ζάχου και της κ. Φραγκίσκας Κεφαλονίτη, προϊσταμένων των δύο εφοριών. Στο πρόγραμμα ήταν να μιλήσει και ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Ευάγγελος Χρυσός, ο οποίος ήλθε για τον σκοπό αυτό από τη Γερμανία, όμως ανέβαλε την ομιλία του για άλλη πιο κατάλληλη περίπτωση, λόγω του μικρού ακροατηρίου. Την άλλη μέρα Κυριακή, στην επίσκεψη και ξενάγηση που έγινε στην Νικόπολη με δωρεάν λεωφορσία πήγαν μόνο 16 άτομα.

Την 17η Σεπτεμβρίου, στα πλαίσια του εορτασμού των 25 χρόνων από την ίδρυση του Ηπειρωτικού Πανεπιστημίου, μίλησε η καθηγήτρια κ. Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, πρόεδρος του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του

Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, σε ακροατήριο που έφτανε μόλις μετά βίας τα είκοσι άτομα.

Η απουσία των κατοίκων της πόλης μας, τα τελευταία χρόνια, από τις τόσο μορφωτικές αυτές εκδηλώσεις, στις οποίες διδάσκεται και η ιστορία του τόπου, είναι μια ένδειξη της γενικής κρίσης που περνάει η χώρα μας σε όλα τα επίπεδα.

Με την ίδρυση του γυμνασίου μετά το 1912 καθιερώθηκε όλοι οι καθηγητές και οι μαθητές να πηγαίνουν με τα πόδια, τουλάχιστον μια φορά το χρόνο, στη Νικόπολη. Έτσι ο κάθε μαθητής, ώσπου να τελειώσει το γυμνάσιο, με χαρά και κόπο πήγαινε πολλές φορές στη Νικόπολη, τη γνώριζε και έτσι του έμενε ένα μικρό ή μεγάλο ενδιαφέρον για την αρχαία πόλη. Οι μορφωτικές αυτές εκδρομές, που αργότερα επεκτάθηκαν και στην Κασσώπη συνεχίστηκαν πολλά χρόνια και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Γι' αυτό, όταν γίνονταν ομιλίες με θέμα τη Νικόπολη, οι αίθουσες γέμιζαν, όπως το 1926, που μίλησε στο ισόγειο της Θεοφανείου ο αρχαιολόγος Μηλιάδης (μετέπειτα

Δ/ντής του Μουσείου της Ακρόπολης Αθηνών) την παρακολούθησαν όλοι οι καθηγητές και πολλοί μαθητές του γυμνασίου και έκανε αίσθηση στο ακροατήριο η αποχώρηση από την αίθουσα του γυμνασιάρχη Μόραλη, πατέρα του μεγάλου ζωγράφου Ι. Μόραλη, γιατί δεν του άρεσε η γλώσσα που χρησιμοποιούσε ο ομιλητής.

Την εποχή εκείνη ο Φιλικός Όμιλος της Πρέβεζας (ΦΟΠ), χωρίς καμιά κρατική οικονομική βοήθεια διοργάνωνε μεταξύ των άλλων εκδηλώσεων τακτικά και διαλέξεις με ομιλητές ξένους και ντόπιους, τις οποίες παρακολουθούσε πυκνό ακροατήριο.

Πολλές φορές μίλησε ο δικηγόρος Περικλής Τόλιας, άνδρας με μεγάλη φιλολογική και θεωρητική μόρφωση και ρητορική δεινότητα. Η διάλεξή του για τον Κ. Καρυωτάκη, στο φιλολογικό μνημόσυνο που έκαμε ο ΦΟΠ το 1929, άφησε κατάπληκτο το ακροατήριο, για τη βαθειά γνώση του έργου του Καρυωτάκη, το οποίο τότε δεν ήταν τόσο γνωστό όσο έγινε αργότερα.

Διαλέξεις έκανε και ο πρόεδρος του εμπορικού συλλόγου Μιχάλης Ζιάκας, ο οποίος στα νιάτα του ήταν εκπαιδευτικός και οι νέες του δραστηριότητες δεν τον απέσπασαν από τις πνευματικές του ενασχολήσεις. Άλλος ομιλητής ήταν ο ποιητής Δημήτριος Γολέμης, που ήταν γιατρός, δικηγόρος, φιλόλογος και θεολόγος και πολλοί άλλοι.

Τα κείμενα όλων αυτών των διαλέξεων έχουν χαθεί, όπως κάθηκαν και της γνωστής επιθεώρησης «η Πρεβεζάνα», που την έγραφε ο Γιάννης Τάλαρος και την μουσική των τραγουδιών της ο Πρεβεζάνος μουσικός Κίμων Μακρής. Επίσης έχουν χαθεί και τα φύλλα των εφημερίδων της δεκαετίας του 1930, στα οποία απεκονίζονται η ζωή του τόπου με όλες τις εκδηλώσεις της.

Μια ερευνητική προσπάθεια του Δ. Σ. της Δημοτικής Βιβλιοθήκης για να βρεθούν μερικά από τα παραπάνω κείμενα και έντυπα ίσως να έχει θετικό αποτέλεσμα.

Εφημερίδες που εκδίδονταν τότε ήταν το «Βήμα» του Νικήτα Τσουτσάνη, που την τύπωνε μόνος του και είχε εργασθεί στην «Καθημερινή» του Γεωργίου Βλάχου. Όπως έγω ξαναγράψει, ο δημοσιογράφος και συγγραφέας Χ. Αγγλομάτης, που δούλεψε μαζί του είπε: «Εάν ο Περικλής παρέμενε στη δημοσιογραφία, όλοι εμείς θα ήμασταν μαθητές του». Ο Γιάννης Τάλαρος, που νέος για μικρό διάστημα είχε εργαστεί στην «Αθήνα» του Πάπ και όταν η εφημερίδα αυτή έκλεισε ήλθε στην Πρέβεζα, ο δικηγόρος Λ. Κοντογιάννης, ο Αλή Ντίνο κ.ά. Αργότερα από την πολιτική διαμάχη του Π. Τόλια και του Λ. Τσιώκου, προέκυψε η εφημερίδα «Ηχώ της Πρέβεζας» με εκδότη τον Θανάση Καλαβρέντζο, στην οποία έγραφε ο Λάκης Κοντογιάννης. Άλλη εφημερίδα, προσκείμενη στο Κόμμα των Φιλελευθέρων και στο βουλευτή Θ. Χαβίνη ήταν η «Νέα Ζωή» του Γιάννη Φονταρά, ο οποίος μου είπε ότι είχε συνδρομητή τον Ελευθέριο Βενιζέλο και ήταν τακτικότερος στην πληρωμή της συνδρομής του, μια φορά μάλιστα την έστειλε από τη Γαλλία.

Όποιες αντιθέσεις και να είχαν οι εφημερίδες αυτής της εποχής, η διαμάχη τους έφτανε μέχρι ενός σημείου. Εξαίρεση ήταν η σαπρική εφημερίδα του Σαλμά που η κοινωνία της Πρέβεζας τον απέβαλε ως ξένο σώμα. Κάποτε με δημοσίευσμά του έθιγε το δήμαρχο Ιωάννη Ρέντζο. Το μικρότερο παιδί του δημάρχου, ο Δημητράκης, τον συνάντησε στο καφενείο της Νικόπολης και σήκωσε το χέρι να τον κτυπήσει. Άλλοι θαμώνες θέλησαν να τον εμπο-

δίσουν. Ο Ευγένιος Γιούργας ή Κοτζέλης, για τον οποίο οι παλαιοί διηγούνται πολλές ιστορίες για την παλικαριά του, τους είπε να καθίσουν στην άκρη. Έτσι ο Δημητράκης έδειρε τον Σαλμά, μπροστά σε αρκετούς θεατές, που επιδοκίμαζαν την πράξη του, ανεξάρτητα από πολιτικές πεποιθήσεις. Ο Γιούργας ήταν πρωτοπαλικάρο των Φιλελευθέρων, ο δήμαρχος ήταν του Λαϊκού Κόμματος. Τότε, παρά τις πολιτικές αντιθέσεις, η κοινωνία μας δεν είχε διχασθεί. Μου έλεγε ο Γιάννης Τάλαρος ότι ένα απόγευμα που πήγαινε περίπατο στον Παντοκράτορα μαζί με τον Π. Τόλια, ο Σαλμάς που ήταν φυλακισμένος τους φώναζε από το παράθυρο να ανέβουν στις φυλακές γιατί τους ήθελε. Όταν συναντήθηκαν παρακάλεσε τον Περικλή να ενεργήσει για να μεταφερθεί σε άλλη φυλακή, γιατί από τους άλλους φυλακισμένους έπαθε το χειρότερο. Από τότε ο Σαλμάς κάθηκε για πάντα από την Πρέβεζα.

Μηνιαία εφημερίδα κυκλοφορούσαν οι μαθητικές κοινότητες του Γυμνασίου. Από τα δύο φύλλα που σώθηκαν, εντυπωσιάστηκα από το έντυπο και το περιεχόμενο του οργάνου της «πνευματικής εξωτερίκευσης των μαθητών». Επίσης αξιοσημείωτο είναι ότι δεν διακρίνεται κανένα ίχνος κομματικής ανάμιξης.

Στο πρώτο φύλλο, Γενάρης του 1930, σε άρθρο για το σκοπό της έκδοσης μεταξύ άλλων γράφει: το περιοδικό μας «Αναγέννησις» ανατέλει για να δείξει στον καθένα από εμάς, που βρίσκεται στην αρχή πολλών δρόμων, ποιόν από αυτούς να ακολουθήσει, για να καθοδηγήσει εκείνον που ακολουθεί εσφαλμένο δρόμο στον ορθό, για να ενθαρρύνει και να βεβαιώσει εκείνον που βαδίζει τον ορθό, ότι αυτόν βαδίζοντας θα εύρει την πρόοδο, θα φτάσει εκεί που η πατρίδα μας ποθεί, που η

πολιτεία διατάσσει, που η κοινωνία απαιτεί. Ναι η «Αναγέννησις» σκοπό της έχει την πρόοδο του κάθε μαθητή και την επίδειξη στο κοινό του κάθε ταλέντου και, το σπουδαιότερο, την ενιαία κατεύθυνση της μαθητικής νεολαίας πάνω στα πάτρια, πάνω στα δόγματα που μας χάραξαν εκείνοι: «Άμες δε γ' εσόμεθα πολλώ κάρρονες».

Από το πρώτο φύλλο, που έχει σκίτσο του Θ. Καλαβρέντζου και ποίημα του Λάμπου Αστέρη, μαθητών της ΣΤ' τάξης, αντιγράφω σχόλιο του μαθητή της ίδιας τάξης Μιχαήλ Ελ. Ρέντζου, από το οποίο φαίνεται η δραστηριότητα των μαθητικών κοινοτήτων σε ευρύτερο τομέα: «Με πολύ ενδιαφέρον παρακολουθήσαμε και τις τρεις πρώτες διαλέξεις της κοινότητας της Ε' τάξεως και είμεθα υποχρεωμένοι να συγκαρούμε ειλικρινά τους ομιλητές. Νομίζομεν όμως, πως προημότερον θα ήταν τα θέματα να είναι πιο υποκειμενικά και να γίνεται ολιγώτερη χρήση βοηθητικών, γιατί τότε μόνον οι διαλέξεις μας θα έχουν μεγαλύτερη αξία. Επίσης νομίζομεν πως και ο τρόπος κατά τον οποίον έγιναν οι διαλέξεις δεν συμφωνεί πλήρως προς την σημασίαν και τους όρους της διάλεξεως, γιατί διάλεξις θα η συνομιλία της, ουκί λόγος ρητορικός. Ας ελπίσωμεν λοιπόν κατόπιν τούτων πως οι μέλλοντες ομιληταί θα παρουσιάσωσι μεγαλύτερη αυτενέργεια και θα έχουν μεγαλύτερη επιτυχία».

Ο λόγος μας όμως είναι για τη Νικόπολη γι' αυτό μεταφέρω από την εφημερίδα των μαθητικών κοινοτήτων, αποσπάσματα από δύο δημοσιεύματα, που μας δίνουν πλήρη εικόνα για το έντονο ενδιαφέρον και τη δίψα για μάθηση που είχαν καθηγητές και μαθητές για την ιστορία της Νικόπολης ή Παλαιόκαστρο, όπως την έλεγαν τότε οι κάτοικοι του τόπου μας.

« Εκδρομή στη Νικόπολη, 27/11/1929

Η εκδρομή αυτή ήταν μία από τις καλύτερες εκδρομές του Γυμνασίου μας. Οι νεοσύστατες μαθητικές κοινότητες προσπάθησαν όσο μπόρεσαν να κάμουν την εκδρομή ευχάριστη και ενδιαφέρουσα από κάθε άποψη. Μπορούμε δε να πούμε πως το πέτυχαν, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι μόλις ένα μήνα έχουν που ιδρύθηκαν. Ο κ. Γυμνασιάρχης και οι κ.κ. Καθηγηταί συνετέλεσαν πολύ στην καλή διοργάνωση της εκδρομής με την ώθησι που έδωσαν στις κοινότητες, συντελέσαντες κατά πολύ στη γενική ευθυμία και χαρά των εκδρομέων.

Από την προηγούμενη μέρα συνεδρίασαν οι κοινότητες και απεφάσισαν το τι θα μπορούσε να παρουσιάσει στην εκδρομή κάθε μέλος της, για την καλύτερη εμφάνιση της κοινότητας. Το πρωί στις 9 ξεκινήσαμε κάπου 200 μαθηταί και μαθήτριαι με τις σάλπιγγες που παίζουν δύο μαθηταί της έκτης, πρόσκοποι.

Ύστερα από μία ώρα φτάσαμε με γέλια και τραγούδια στην πύλη των ρωμαϊκών τειχών της Νικοπόλεως, όπου ο Γυμνασιάρχης μας κ. Κοντός μας μίλησε για την Ιστορία της Νικοπόλεως και για την μάχη που γίνθηκε εκεί το 1912 που αποτέλεσμα είχε την απελευθέρωσι της Πρέβεζας. Ύστερα σκορπίσαμε γύρω από το αρχαίο Υδραγωγείο και στρωθήκαμε στο φαΐ, γιατί ο δρόμος μας είχε ανοίξει την όρεξη.

Έπειτα ο κ. Κοντός μας έδειξε την Βυζαντινή Βασιλική, που έκπσε ο Επίσκοπος Δομήπος, με τα υπέροχα ψηφιδωτά της.

Εθαυμάσαμε την άφραστη ελληνική αρχιτεκτονική στις εκδηλώσεις της. Τα τείχη, τους ναούς, τα οικοδομήματα, το υδραγωγείο. Προ παντός τα ψηφιδωτά είναι υπέροχα και δείχνουν όλη την

καλαισθησία και το καλλιτεχνικό ελληνικό γούστο. Δυστυχώς δεν προφτάσαμε να κοιτάξουμε όλο τον αρχαίο πλούτο της Νικοπόλεως».

Στο φύλλο του Απριλίου 1930 ο μαθητής της ΣΤ΄ τάξης Γεώργιος Δ. Μίχας γράφει: «Χτές, στην τρίτη εκδρομή του Γυμνασίου μας, πήγαμε πάλι στην Νικόπολη. Τώρα είχαμε πιο πολύν καιρό και κοιτάξαμε μετά το γιόμα τα ερείπια των δημοσίων λουτρών, που είναι γνωστά με τ' όνομα Λουτρά της Κλεοπάτρας. Τα ψηφιδωτά που στολίζουν το δάπεδο του δωματίου του Λουτρού δεν παριστάνουν σκηνάς ή πρόσωπα, όπως τα ψηφιδωτά της Βασιλικής του Δομητίου αλλά διάφορα γεωμετρικά σχήματα και σχέδια. Έπειτα πήγαμε σε μία εκκλησιά, έργο και αυτή του Δομητίου, καθώς φαίνεται από την επιγραφή «και τούτο καλόν του Δομητίου». Στη θέση αυτή ήταν ναός αρχαίος των εθνικών αλλά αργότερα τον γκρέμισαν και χτίστηκε Χριστιανική Εκκλησία απάνω στο ίδιο σχέδιο. Έχει πολυάριθμα παραρτήματα που καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση, λουτρά, πανδοχεία, νοσοκομεία, κατοικίες των ιερέων, ένα παρεκκλήσι μικρό με τοιχογραφίες πεσμένες τώρα από την βροχή και ένα πολύ ωραίο ψηφιδωτό, ένα αμφορέα μέσα από τον οποίο ξεκύνονται κληματαριές που έπιαναν όλο το δάπεδο. Τα τελευταία χρόνια όμως καταστράφηκε, σώζονται μόνο που και που κομμάτια. Είχει και πολλές στέρνες που χρειάζονται για τα λουτρά και τις άλλες ανάγκες της εκκλησίας.

Έπειτα κινήσαμε για το θέατρο. Στο δρόμο μας έδειξε ο Γυμνασιάρχης ψηλά σε ένα λόφο, πλάι στον προσφυγικό συνοικισμό, τα ερείπια ενός κηπίου που ονομάζεται παρατηρητήριο Ευτύχιου και Νίκωνος και κτίστηκε από τον Αύγουστο Οκτάβιο για ανάμνηση της

Νίκης στο Άκτιο κατά του Αντωνίου και της ευτυχίας του γιατί έγινε αυτοκράτορας της Ρώμης.

Μια παράδοση λέει ότι ο Οκτάβιος την παραμονή της ναυμαχίας καθώς γύριζε γύρω από την σκηνή του σκεφτικός καταστρώνοντας τα σχέδια της μάχης συνάντησε έναν χωρικό με το γαϊδούρι του. Ο Οκτάβιος ζητεί να μάθει από τον χωρικό το ονομά του και το όνομα του γαϊδουριού. Ο χωρικός του είπε ότι λέγεται Ευτύχιος και το γαϊδούρι του Νίκων. Ο Οκτάβιος μετά τη νίκη του στο Άκτιο το θεώρησε αυτό για καλό σημάδι και έκπσε αυτό το κτίριο στην θέση που ήταν το παρατηρητήριο.

Έπειτα βγήκαμε έξω από τα τείχη τα ερειπωμένα και τραβήξαμε για το θέατρο. Στην ορχήστρα του θεάτρου μας μίλησε ο κ. Κοντός για την εξέλιξη του αρχαίου θεάτρου από την εποχή της εμφανισεώς του μέχρι τα ρωμαϊκά χρόνια. Έπειτα μας είπε ότι το θέατρο αυτό ήταν από τα πρώτα κτίρια, μαζί με το στάδιο που ήταν πλάι παρακάτω, που έκπσε ο Αύγουστος στη νέα πόλη του, την Νικόπολη.

Έχει ορχήστρα ημικυκλική, διόροφο σκηνή και λογείο που έχει πέσει τώρα. Είδαμε τα διάφορα μέρη του αρχαίου θεάτρου, την ορχήστρα, τη σκηνή, τα παρασκήνια, τις παρόδους, τις εισόδους για το κοινό, το κοίλον του θεάτρου, το διάζωμα και τις κερκίδες.

Έπειτα ανεβήκαμε στις τελευταίες κερκίδες και πήραμε μερικές φωτογραφίες. Εκεί ψηλά οι μαθηταί της έκπης έψαλαν την παρωδή της Αντιγόνης του Σοφοκλέους κι ολόκληρο το θέατρο αντήκησε, νόμιζες πως ζύπνησαν οι αρχαίοι και παρίσταναν την Αντιγόνη, το μεγαλούργημα του Σοφοκλέους».

Για την επιστροφή τους ύστερα από τις ολόήμερες και πολύ κουραστικές αυ-

τές εκδρομές γράφει:

«Φτιάσαμε απ' έξω από την Πρέβεζα με τα φώτα. Εκεί οι μαθηταί των τεσσάρων ανωτέρων τάξεων παραταχτήκανε και με τις σάλπιγγες παρελάσαμε μεσ' από την κεντρική αγορά και διαλυθήκαμε στο γυμνάσιο κατευχαριστημένοι για την πλήρη επιτυχία της εκδρομής».

• Γεμάτοι ενθουσιασμό για την εκδρομή τους, που τους έφερε κοντά στον πολιτισμό των προγόνων αλλά και στα πεδία των μαχών για την λευτεριά μας, οι μαθητές εκείνοι δεν πήγαν κατ' ευθείαν στα σπίτια τους, αλλά χωρίς να υπολογίσουν την κόυραση παρήλασαν στην αγορά της πόλης.

Με αυτές τις διδαχές και αρχές μεγάλωσαν οι νέοι του 1930 και όταν η πατριδα τους κάλεσε να υπερασπιστούν τα σύνορά της, με τον ίδιο ενθουσιασμό έσπευσαν από την πρώτη ώρα και κατετρόπωσαν τον στρατό ενός μεγάλου ευρωπαϊκού κράτους και έμειναν στην ιστορία ως η ηρωϊκή γενιά του σαράντα, που είναι κατά χρονολογική σειρά η τρίτη ηρωϊκή γενιά της νεότερης της νεώτερης Ελληνικής Ιστορίας.

Επανέρχομαι στη Νικόπολη για την οποία από παλαιά χρόνια διάφοροι ξένοι είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον. Από αυτούς προηγήθηκαν οι αρχαιοκάπηλοι. Στην από 16-10-1759 επιστολή του ο Μητροπολίτης Άρτας-Ναυπάκτου Παΐσιος προς τον προβλεπτή της Λευκάδας γράφει: «Μας γράφει προσέπ για ένα κομμάτι μάρμαρον, όπου ευρίσκεται εις το Παλαιόκαστρον εις την εκκλησίαν του Αγίου Ιωάννου, και το ζητεί ο εξοκώτατος Γκενεράλης διά να ιδή την αρχαιοπία του». Ασφαλώς ο Γκενεράλης για να θέλει το μάρμαρο που ήταν μέσα στην εκκλησία θα ερεύνησε και θα πήρε ότι ήθελε από το χώρο της Νικόπολης, αφού τα χρόνια εκείνα και

μέχρι το 1912 η αρχαιοκαπηλία ήταν ελεύθερη.

Ο Αλή Πασάς, που απασχολήθηκε και με την αρχαιοκαπηλία, έκανε ανασκαφές γι' αυτό το σκοπό στη Νικόπολη. Ο Άγγλος περιηγητής Henry Holland στο βιβλίο του «Ταξίδια στα Ιόνια νησιά, Ήπειρο, Αλβανία» γράφει μεταξύ άλλων:

«Ακόμη δύο μέρες πέρασαν πριν φύγω από την Πρέβεζα. Το πρωί της 26ης συνόδευσα τον βεζύρη, που επίσης ακολουθούσαν από μερικές εκατοντάδες φρουρούς του, στα ερείπια της Νικοπόλεως. Πήγε εκεί για να εξετάσει τις ανασκαφές που είχε διατάξει με σκοπό την ανακάλυψη μαρμάρων, νομισμάτων ή άλλων υπολειμμάτων της αρχαίας πόλης. Πήγα έφιππος με τον Εφέντη από την Πρέβεζα στη Νικόπολη, με ένα έξοχα πλουμισμένο άλογο, που μου είχε στείλει ο Αλή Πασάς για την περίπτωση. Όταν έφτασα στα ερείπια, βρήκα τον Βεζύρη να κάθεται σε ένα βυσοινή καναπέ κοντά στο εγκάρσιο τείχος της πόλης και πάνω από μία ανασκαφή που μόλις είχε γίνει. Περιτριγυριζόταν από τους Αλβανούς φρουρούς του και αρκετούς από τους υπαυγούς του. Επιθυμούσε να καθήσω κοντά του και ρώτησε τη γνώμη μου για την έρευνα που γινόταν. Το σημείο δεν ήταν κατάλληλο και δεν μπορούσα να τον ενθαρρύνω ως προς τα πιθανά αποτελέσματα. Διαπίστωσα, πως γνώριζε γενικά το γεγονός ότι η Νικόπολη ιδρύθηκε για να θυμίζει μια ναυτική νίκη κοντά στην Πρέβεζα, όμως αγνοούσε παντελώς την περίοδο και τις άλλες λεπτομέρειες».

Οι ανασκαφές του Αλή Πασά επέδρασαν στη φαντασία των ντόπιων από τους οποίους μερικοί πίστευαν ότι πράγματι υπάρχουν θησαυροί.

Οι δε κάτοικοι της περιοχής από τό-

τε όλο και είχαν το νού τους στα αρχαία που έκρυβαν θησαυρούς και ορισμένοι από αυτούς έσκαβαν για να τους βρουν. Κυρίως από τότε που η περιοχή της Νικόπολης από λιβάδι έγινε καλλιεργήσιμα χωράφια όλο και κάτι βρισκανε. Οι παλαιοί διηγούνται πως γνωστός Πρεβεζάνος, στις αρχές του αιώνα μας, συγκέντρωσε πολλά αρχαία αντικείμενα από όλους αυτούς και με τη συνοδεία ενός άλλου Πρεβεζάνου πήγαν στο Παρίσι και τα πούλησαν.

Ο Σπύρος ο Καρύδης, που διατηρούσε δικό του τραπεζικό γραφείο, είχε αγοράσει διάφορες αρχαίες πέτρες, που μπορούσαν να τοποθετηθούν και σε δακτυλίδια. Το παιδί του ο Πέτρος, όταν πέθανε στην αρχή της ιταλικής κατοχής, άφησε γραπτή εντολή οι πέτρες αυτές να δοθούν στο φίλο του και πολίτευτή Πέτρο Γαρουφαλιά. Ήταν περίπου δέκα.

Λίγα χρόνια πιο μπροστά από τις ανασκαφές του Αλή Πασά, ο Άγγλος λοχαγός Ληκ, ο σημαντικότερος από όλους τους περιηγητές του 18ου και 19ου αιώνα, πήγε στη Νικόπολη και με το τοπογραφικό του συνεργείο αποτύπωσε διάφορα μνημεία. Ο Κων/νος Ζάχος στην ομλία του είπε ότι πρόσφατα μπόρεσε η αρχαιολογική υπηρεσία να διαπιστώσει την ακρίβεια του τοπογραφικού που έκανε ο Λήκ για το Νυμφαίο, γιατί μετά τον Λήκ καταστράφηκαν διάφορα μέρη του Νυμφαίου και η ακρίβεια του τοπογραφικού αμφισβητείτο.

Ενδιαφέρον για τη Νικόπολη έδειξε και ο Αυτοκράτορας της Αυστρίας Φραγκίσκος Ιωσήφ. Ο Μητροπολίτης Άρτης και Πρεβέζης Σεραφείμ, στο γνωστό ιστορικό του δοκίμιο, γράφει: «Κατά τις αρχές του έτους 1864 αφήχθη εις Πρέβεζαν άγνωστος εν μέση ημέρα διά τινος ατμοπλοίου (ατμακάτου)

ο Αυτοκράτωρ της Αυστρίας Φραγκίσκος Ιωσήφ ίνα επισκεφθή τα ερείπια της αρχαίας πόλεως Νικοπόλεως. Επαυελθών δ' εκείθεν και διαμείνας σχεδόν μία ώρα εις το Αυστριακόν υποπροξενείον, ανεχώρησε διά του ιδίου ατιποπλοίου εις Λευκάδα, κακείθεν δι' ετέρου ατιποπλοίου εις Τεργέστην, αποδοθεισών αυτώ εν τη περιστάσει ταύτη, μετά την αναγνώρισιν, υπό του πολιπκού και στραπωπκού Αρχηγού της πόλεως των ανηκουσών πμών». Για την γυναίκα του Ελισάβετ, τη γνωστή Σίσυ, που έκτισε το Ακίλλειο στην Κέρκυρα και ήλθε στην Πρέβεζα το 1882 δεν γνωρίζω αν πήγε στη Νικόπολη, λογικό όμως είναι να την επισκέφθηκε. Η γνώση της ιστορίας της Νικόπολης ή Παλαιοκάστρου στα ευρύτερα λαϊκά στρώματα συμπορευόταν με την ανάπτυξη της παιδείας. Ευρεία διά-

δοση έγινε μετά την απελευθέρωση το 1912 και την ίδρυση του Γυμνασίου της Πρέβεζας.

Πέτρες και άλλα υλικά του Νυμφαίου χρησιμοποιήθηκαν στο κτίσιμο του Κάστρου του Παντοκράτορα, όπως μας είπε ο επίκουρος καθηγητής κ. Γεώργιος Βελένης, κατά την παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για το κάστρο αυτό. Ο Λήκ είναι ο πρώτος που ασχολήθηκε με τη Νικόπολη συστηματικά. Αμέσως μετά πέρασε ο Γερμανός Χάλλερ με τη συντροφιά του.

Τα τελευταία χρόνια η γνώση αυτή έχει συρρικνωθεί σε μεγάλο βαθμό και το ελάχιστο ενδιαφέρον περιορίζεται στην ίδρυση του Μουσείου και στη λεγόμενη αξιοποίηση της Νικόπολης για να ωφεληθούμε οικονομικά. Σημεία των καιρών.

Στο προηγούμενο τεύχος, ο λεγόμενος «δαίμων» του τυπογραφείου, παρέλειψε λέξεις από το κείμενό μου, όπως το όνομα του Γάλλου πρόξενου στα Πάννενα Dozon, σελίδα 51, παραποίησε άλλες, όπως το ιστορικό όνομα Δεβάρη, που το έκανε Δέβανη, τον πολίτη σε πελάτη, σελίδα 49, και την κοινωνική καταγωγή των Πρεβεζάνων σε κοινοτική, σελ. 54. Παρέλειψε όμως και ολόκληρες σειρές, έτσι πήρε αυτά που γράφει ο Ισπανός I.Floristan, τα έδωσε στην M.Delilbasi και εξαφάνισε τα δικά της. Πήρε τα ελαιόδενδρα από τον Πλάνο και τα πήγε στη Λασκάρα. Πήρε τα πυροβολεία από την ακτή και τα πήγε στην Άρτα. Τα πρυάρια τα έκανε πυροφάνια.

Για μερική αποκατάσταση του κειμένου παραθέτω τις τέσσερες παραγράφους όπως γράφηκαν.

1) Την ιστορική αυτή πραγματικότητα την επιβεβαίωσαν, με τις ανακοινώσεις των η M. Delilbasi, η οποία παρουσίασε τα φορολογικά στοιχεία του 16ου αιώνα και ο Ισπανός I.Floristan, ο οποίος ανέφερε ότι το 1605, που επέδραμαν στην Πρέβεζα οι Φλωρεντινοί, κατοικούνταν από πενήντα χριστιανικές οικογένειες (σελ. 31).

2) Το δε 1778, με νεωτέρα συμφωνία μεταξύ Βενετίας και Τουρκίας, απαγορεύθηκε να εγκαταστήσουν οι Τούρκοι πυροβολεία εις ολιγότερα των δέκα μιλίων από την ακτή. Το ανατολικό τμήμα του σημερινού νομού συναλλασσόταν με την Άρτα, η οποία ... (σελ. 35).

3) Φύτεψαν ελαιόδενδρα ακόμα και πάνω στο βουνό του Αγίου Θωμά «και στην μικρή βραχώδη χερσόνησο του Πλάνου, μεταξύ Παγωνίτσας και Λασκάρας» (σελ. 36)

4) Αλλά και τα αλιευτικά τους σκάφη, τα πρυάρια με τα οποία οι Βενετοί ψάρευαν στα ρηγά νερά του Μπουράνο, ήταν κατάλληλα μόνο για αλιεία στον Αμβρακικό. Οι ντόπιοι τα ανόμασαν πρυάρια από την πρύα, το σημερινό πυροφάνι (σελ. 41).